

**ПОШУКОВА НАРОДОЗНАВЧА РОБОТА ВИКЛАДАЧІВ, СТУДЕНТІВ, УЧИТЕЛІВ
У ПЕРІОД З ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ДО КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ**

***Анотація.** В статті розкривається проблема пошукової народознавчої роботи у період з початку 20-х років – до кінця ХХ століття, яку, незважаючи на всі політичні негаразди в країні, здійснювала українська еліта – викладачі, студенти, відомі вчені та вчителі.*

***Аннотация.** В статье раскрывается проблема поисковой работы народоведа в период с начала 20-х лет – до конца ХХ века, которую, невзирая на все политические неурядицы в стране, осуществляла украинская элита – преподаватели, студенты, известные ученые и учителя.*

***Annotation.** The article is devoted to the problems of scientific research ethnology work in the period from the early 20 th till the end of ХХ-th century with was done by Ukrainian intelligentsia in spite of all political troubles in the country.*

У ситуації, коли виникла загроза фальсифікації фольклору, його стилізації на догоду зрослому комерційному попиту на традиційну народну культуру, актуальною стає проблема фіксації та збереження автентичних зразків усної народної словесності. Сьогодні справою державною виступає глибоке та всебічне вивчення (з наступним використанням у практичному житті) кращих надбань духовної та матеріальної культури попередніх поколінь, їх досвіду виховання дітей і молоді на споконвічних національних ідеалах. Саме пошукова народознавча діяльність, експедиційна робота дозволяють це вирішувати.

Метою нашої статті стало дослідження історії пошуково-експедиційної роботи з народознавства в Україні з початку 20-х років до кінця ХХ століття та використання експедиційної діяльності у вищих навчальних закладах, школах.

Дану проблему досліджували В.В. Зелюк, Л.С. Плетеницька, Н.Ю. Рудницька, М.О. Семенова, О.М. Семенов, З.О. Сергійчук, Н.П. Сивачук, М.Г. Стельмахович, О.В. Столяренко, М.Л. Струнка, Н.М. Соломко, Є.І. Сявавко.

За концептуальні ми взяли ідеї статті М.Грушевського „Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання” (1924 р.) [1]. У ній вчений наголошує на важливості збирацької та дослідницької роботи для розвитку науки. М.Грушевський закликає до відшкодування того, що земля зберегла від остаточного знищення, що „не витягалось з неї і не нищилось безплановими, не досить науково підготовленими і технічно не організованими розвідками і розкопками!”, і говорить, що „принаймні вже про останки треба подбати, аби вони не марнувались і не нищились!” [1,6]. У статті автор наголошує на негайному дослідженні та збереженні культурних пам’яток минулого нашого народу, бо втрата часу буде непростимою провиною перед наступними поколіннями. Особлива відповідальність лягає на плечі державних установ, бо саме вони зосереджують культурну ініціативу, всі засоби і можливості науково-дослідницької праці. Держава повинна підтримувати як усі сучасні досягнення в галузі господарства, так і зберігати для наукових досліджень і для свідомості нових поколінь давні форми й знаряддя господарської діяльності предків. Невідкладним завданням він вважає і всю інструктивно-інформаційну роботу, підготовку збирачів фольклору.

Слід зазначити, що у радянські часи наука почала перебудовуватися з гуманітарного напрямку в технократичний. На другий план відійшла людина з її потребами, поступившись місцем техніці та технології. Питання про підготовку професійних етнографів на рівні

вищих освітніх закладів, вчителів-народознавців для школи навіть не ставилося, бо державі вони були непотрібні.

Та все ж активну збирацьку й дослідницьку роботу з народознавства продовжували проводити національно свідомі вчені, викладачі та студенти вищих навчальних закладів, учителі шкіл. Народознавчий матеріал для написання рефератів збирали в експедиціях 1920-1924 років слухачі Білоцерківських вищих педагогічних курсів. Досить плідно здійснювали пошуково-дослідницьку роботу такі окремі збирачі (деякі з них були вчителями), як І.І. Гурін, Д.Ю. Предславич, Н.А. Присяжнюк, О.І. Стеблянко, Г.Т. Танцюра, Н.А. Фісун та ін.

У 1920-ті роки відомий фольклорист Климент Квітка викладав на етнографічному відділенні Археологічного інституту в Києві та у Київському Вищому музично-драматичному інституті ім. М.Лисенка (на науково-теоретичному факультеті читав курс порівняльного музикознавства). К.Квітка вбачав своє призначення у підготовці вузького кола насамперед професіоналів – збирачів народної музики і тільки одиниць – дослідників музичного фольклору [2,40].

У статті „Потреби в справі дослідження народної музики на Україні”(1925 рік) він подав програму наукового дослідження, популяризації фольклору та освітніх завдань. Його думки не втратили актуальності й зараз [2,44]. Так, він у цій статті виступав за охоплення етнографічною освітою навчальних закладів усіх рівнів. Сюди він включав також наукову діяльність (збирання, дослідження, фондування зразків народної музики). Педагогічну роботу К.Квітка спрямовував на виховання не тільки у фахівців-фольклористів, але й усього суспільства поваги до народних традицій.

Гнат Трохимович Танцюра (1901-1962) – подвижник збирацької роботи, монографічного вивчення духовної культури рідного с.Зятківці Гайсинського району Вінницької області – виявив талановиту народну співачку Явдоху Зуїху, видання пісень якої стало помітною подією, внеском в історію української і світової фольклористики, зафіксував давні народні пісні від багатьох інших обдарованих носіїв із Зятківців та навколишніх сіл. Слід відзначити, що Гнат Трохимович з 1921 р. працював учителем у с.Зятківцях, пізніше – вихователем Гайсинського і Дашівського дитячих будинків, після закінчення у 1932 р. мовно-літературного факультету Вінницького інституту соціального виховання – учителем Клебанської середньої школи Тульчинського району, а з 1944 по 1951 рр. — викладачем мови та літератури Гайсинської середньої школи №4. Г.Танцюра був учителем за покликанням, приділяв учням багато часу й поза уроками, запрошував їх до своєї оселі на бесіди про нашу минувшину. У 20-х рр. молодий учитель керував шкільним хором, випускав живу газету „Мітла” та стіннівку „Воля”. Йому належить розробка методики записування фольклору („Записки збирача фольклору”), яку він використовував під час пошукової народознавчої діяльності з учнями в с.Клебані. Наслідком цієї роботи стала велика колекція фольклорних і етнографічних матеріалів. Г.Танцюра упродовж свого життя записав 5000 пісень; близько тисячі казок, легенд, переказів, усмішок та анекдотів; 1536 прислів'їв і приказок; 615 загадок; сотні замовлянь, голосінь, повір'їв і прикмет [3,8]. 1998 р. було опубліковано працю фольклориста „Весілля в с.Зятківцях”, у якій він подає детальний опис весільного обряду села з іграми, піснями (їх 800), записом інструментальної музики (144 танці) [3].

Також вміло поєднував учительську і збирацьку діяльність Іван Гурін (1905-1995). 1924 р. він став членом у той час створеного Всеукраїнського етнографічного товариства (ВУЕТ), а пізніше був обраний кандидатом у члени його правління. Більше 40 років І.Гурін учительював у школах і технікумах Черкаської, Вінницької, Київської, Полтавської та інших областей. В усіх цих регіонах сільський учитель ретельно записував народні

скарби і залучав до цієї справи учнів. Великий обсяг збирацької спадщини І.Гурина – майже 27 тис. записаних зразків усної народної творчості різних жанрів і етнографічних описів. Дослідник здійснив детальний опис таких народних промислів і ремесел, як ткацтво, теслярство, ковальство, зафіксував усі компоненти селянської хати, вітряка тощо. Поряд з фольклорно-етнографічними матеріалами збирав він і лексику та фразеологію. 1991 р. було опубліковано його книгу „Де живе жар-птиця? Українські народні казки, легенди, бувальщини, анекдоти, загадки, скоромовки, лічилки, прислів'я, приказки, постійні народні порівняння”. Завдяки використанню у своїй практиці обох методів (стаціонарного і експедиційного), І.Гурину вдалося обстежити третину площі України. Протягом усього життя основним рушієм його збирацької роботи була палка любов до рідного народу і бажання передати цю любов у спадок своїм учням. Цінність експедиційної діяльності він вбачав не тільки в зібраних матеріалах, а й у тому, що вона розвиває мову учнів, виховує у них кращі національні риси [4, 94-95].

Така ж робота продовжувалася і в 70-90 рр. Улітку 1963 р. була проведена чергова експедиція академічної групи Харківського університету в українські поселення Воронезької області для збирання народної поетичної творчості та діалектологічних матеріалів. Експедиція здійснювалася під керівництвом досвідченого фольклориста і діалектолога – старшого викладача університету Г.Т.Солонської. 1970 р. було зроблено чимало записів у селах Ровенської, Тернопільської, Івано-Франківської, Вінницької областей студентами заочного факультету КДУ ім. Т.Г.Шевченка (кер. – ст. викладач І.П.Пестонюк). Особливо цінними для науки стали наслідки практики студентів Ніжинського педінституту (кер. – к.філолог. н. Л.Коцюба), проведеної 1970 р. У 1973 р. студенти-філологи Харківського університету провели фольклорне обстеження с.Мартової неподалік від м.Чугуєва. Студенти філологічного факультету Кам'янець-Подільського педінституту з 1979 р. проходили навчальну практику в спеціально організованих експедиціях. Протягом 1983-1987 рр. експедиційну роботу здійснювали студенти Львівського університету. За спеціально розробленою програмою вони фіксували фольклор давніх часів, народу мораль і етику, космологічні уявлення народу. Зокрема, виявили залишки давнього звичаю сватання дівчини до хлопця, записали чимало переказів про русалок, про русалчине весілля.

Питання організації та проведення експедиційної народознавчої роботи вузами України розглядалося 1987 р. на нараді збирачів фольклору в м.Києві. З повідомленням „Проблеми збирання і збереження фольклору у вузах” виступила доцент КДУ ім. Т.Г.Шевченка Л.Ф.Дунаєвська. Вона вказувала на необхідність поліпшення технічного оснащення студентських експедицій, організації умов і побуту студентської практики, збереженні ними матеріалів.

Досвідом багаторічної збирацької роботи поділилася викладач Богуславського педучилища А.І.Остащенко. Вона разом із студентами записувала фольклор на Черкащині та Київщині. Викладач Ровенського інституту культури Б.І.Яремко порушив тему вивчення народної інструментальної музики, необхідність підготовки виконавців на народних інструментах.

1989 р. Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки та культури на своїй 25 сесії в Парижі прийняла рекомендацію для держав – членів ЮНЕСКО про збереження традиційної народної культури. Ця рекомендація зазначала, що необхідно заохочувати проведення досліджень з традиційно-побутової культури з тим, щоб: створити системи її виявлення та обліку (збирання, каталогізація, письмове фіксування), стимулювати розробку її стандартної типології. З метою охорони матеріальної і духовної культури народу перед державами – членами ЮНЕСКО серед багатьох завдань ставилися й такі:

надавати перевагу таким способам репрезентації традиційних народних культур, які популяризують живі або колишні свідчення цих культур; здійснювати професійну підготовку фахівців по збиранню таких матеріалів. У рекомендації також наголошувалося на широкому розповсюдженні культурної спадщини, але при цьому слід уникати будь-якого спотворення її з метою збереження цілісності традицій [5]. Отже, цей документ був, по суті, заклик до урядів усіх держав – членів ЮНЕСКО до невідкладних дій у справі збереження традиційної народної культури.

Пошукову народознавчу роботу здійснюють з 1996 р. студенти Глухівського державного педагогічного інституту під керівництвом викладачів О.М.Семенов, Г.П.Воробійової, Л.О.Базиль. Ними звертається увага на структуру фольклорного матеріалу різних вікових і професійних груп населення, місце в ньому традиційних фольклорних жанрів, а також пісенних та оповідних новотворів.

Вивчення та аналіз історії експедиційної роботи в Україні дали нам можливість зробити висновок, що у період з початку 20-х років до кінця ХХ ст. в авангарді цієї справи перебували викладачі, вчителі та вчені, які відстоювали викладання у вищих навчальних закладах, школі українознавчих предметів, закликали до проведення збирацької та дослідницької діяльності з українознавства з метою виховання дітей та молоді у народному дусі. Відтак перед вищими навчальними педагогічними закладами стоїть невідкладне завдання – здійснення едукації українознавчої, тобто виховання еліти українського суспільства, яка б спрямувала всі свої зусилля на дослідження фольклорно-етнографічного спадку нашого народу, на його пропаганду та використання у нинішній життєдіяльності.

Дана проблема не вичерпується нашим дослідженням. Подальшого вивчення потребують психолого-педагогічні засади ведення пошуково-експедиційної діяльності, досвід здійснення пошукової народознавчої роботи відомими етнографами, вчителями, виховний потенціал зібраного етнографічного і фольклорного матеріалу.

Література:

1. Грушевський М.С. Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання // Україна-1924.-№4.-С.6-12.
2. Климент Квітка: людина, педагог, вчений /А.І.Сторожук. Монографія. – К.: Фенікс, 1998. – 100 с.
3. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях / Упоряд., передм., прим., редакц. М.К.Дмитренка; нотн. матеріал, передмову підгот. Л.О.Єфремова. – К.: Ред. часопису „Народознавство”, 1998. – 404 с.
4. Дмитренко Микола. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. – К.: Ред. часопису „Народознавство”, 2001. – 576 с.
5. Рекомендація ЮНЕСКО державам – членам про збереження фольклору // Народна творчість та етнографія. – 1990. – №2. – С.3-7.

УДК 378.14:001.76

О.А. Грищенко

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

***Анотація.** У статті проведено аналіз інноваційних педагогічних технологій в освітньому просторі. Розкрито важливість ролі інновацій у підготовці інженерів-педагогів.*